

Evalueringsnotat om BAR SoSu og BAR U&Fs støjindsats

Lise Bache, Arbejds miljø København

Januar 2011

Baggrund for og formål med evalueringen

Som en del af opgaven med at evaluere BAR SoSu og BAR U&Fs (herefter BAR) støjindsats er Arbejds miljø København (AMK) blevet bedt om at gennemføre seks telefoninterviews med deltagere, som har gennemgået indsatsens kursus. Tanken var oprindeligt, at det skulle være deltagere, som var på kursus i starten af 2010, så det på evalueringstidspunktet ville være ca. et år siden, de havde været af sted. Formålet med de seks interviews er nemlig at vurdere forankringen af indsatsen. Er der stadig et år efter kurset fokus på støj, hvordan viser det sig og hvad har BARs indsats bidraget med i den sammenhæng? Nogle af interviewdeltagerne har været på kursus i efteråret 2010, hvorfor det ikke er relevant at spørge til den del af formålet, som handler om forankringen efter et år. Det andet delformål om, hvad der har været nyttigt i indsatsen er relevant for alle. Herudover har det været en god anledning til at samle erfaringer om, hvordan arbejdspladserne har arbejdet og arbejder med støj og hvilke tiltag, de oplever virker.

Det er som aftalt BAR, der har udvalgt de seks deltagere. Deltagerne var en leder fra en skole samt en pædagog fra samme skoles SFO. Tre ledere af børnehaver og en pædagog fra en aldersintegreret 0-6 års institution. De seks deltagere repræsenterer således fem arbejdspladser, da skolen og SFO'en primært havde arbejdet med løsninger ift SFO-delen.

De seks deltagere fik på forhånd tilsendt disse spørgsmål pr mail:

- Hvad var jeres ønsker/behov/baggrund for at gå ind i støjprojektet?
- Hvad har I deltaget i?
- Hvad har I selv iværksat på jeres arbejdsplads?
- Hvilke effekter, resultater og læring er der sket?
- Hvordan har BAR'ens tilbud understøttet jeres resultater?
- Hvilke gode råd kan I give med på vejen?

Til brug for interviewet havde AMK forberedt supplerende spørgsmål, som spurgte mere detaljeret ind til erfaringer og praksis.

Deltagernes udtalelser og erfaringer

Under følgende overskrifter samles deltagernes udtalelser og erfaringer:

1. Baggrund for at melde sig til kurset
2. Kommunernes rolle
3. Kurserne
4. Effekter, resultater og læring
5. Løbende fokus
6. Der er noget man kan gøre
7. ICDP
8. Akustik
9. Indretning
10. Adfærd og organisering af arbejdet

Afslutningsvist samler jeg op på nogle af de mere overordnede og tværgående tendenser, jeg har observeret i løbet af de seks samtaler.

1. Baggrund for at melde sig til kurset

Der var forskellige anledninger til at melde sig til kurset. Fire af arbejdspladserne var i gang med eller stod for at skulle bygge nyt eller nyindrette og ønskede at få arbejdsmiljøet tænkt godt med i den sammenhæng. En af arbejdspladserne beskrev, at de allerede inden kurset var blevet involveret af det projekterende ingeniørfirma i en proces for alle medarbejdere, hvor de havde arbejdet med temaer som leg og lærings betydning for arbejdsmiljøet, inklusion og rummelighed og funktion og sammenhæng.

Der er en, der nævner, at støj fylder meget i hverdagen og de derfor ønskede at vide noget mere. Et andet sted bliver det nævnt, at de bruger et edb-baseret APV-system, hvor støj ikke fylder ret meget, selv om støj er noget, der fylder i deres hverdag. Det er svært at få medarbejderne til at bruge apv-systemet aktivt særligt, når det gælder de psykiske problemstillinger, som de i denne sammenhæng betragter støj som.

Et par af stederne nævner, at det havde betydning at kurset var gratis.

Sammenfattende kan man sige, at deltagerne kom for at få viden og redskaber og sikre sig, at de som arbejdsmiljøorganisation var klædt på til at sikre et godt arbejdsmiljø bl.a. ved at have støj- og akustikhensyn med i ombygning, nyindretning og nybyggeri samt i deres daglige planlægning og udførelse af arbejdet.

2. Kommunernes rolle

Der er tre deltagere, som nævner, at det er rigtigt godt, at tilbuddet er kommet via kommunen. De ønsker sig, at BAR fortsat tilbyder kommunerne kurset/indsatsen og at kommunerne vedbliver med at udbyde det til daginstitutionerne og skolerne. Det sender et klart signal fra forvaltningen om, at det er vigtigt at prioritere arbejdsmiljø. Det giver et fingerpeg om kommunens prioritering og dermed også om, hvad man kan forvente bevillinger til. Herudover betragtes det som en omsorg, at forvaltningen tænker på, hvad arbejdspladserne har brug for.

3. Kurserne

Det er en generel opfattelse, at kurserne har været gode. Niels Bang Hansen beskrives som en inspirerende og god formidler. Det var interessante og inspirerende oplæg med mange nye input, tips og praktiske løsninger både i forhold til eksisterende forhold og nybyggeri. Det er konkret og muligt at gå direkte hjem og omsætte. Som en siger: "Det virker på børn og sørme også på voksne".

Der er mange gode faktuelle oplysninger. Mange nævner feltet vedr. akustik og materialer. Det gør indtryk, at der er så meget, man kan gøre ved at vælge de rette byggematerialer og sørge for den rette efterklangstid og indretning. En foreslår, at der præsenteres flere ideelle løsninger tidligt i kurset.

Alle deltagerne beskrev, at de også i forvejen havde en del viden om støj og havde arbejdet med det på forskellige tidspunkter og måder. Mange siger, at de ikke fik så meget decideret ny viden, men at det alligevel var meget effektivt, fordi det gave stof til eftertanke, en påmindelse af vigtigheden, argumenter. Flere beskriver det på den måde, at fokus og opmærksomhed er blevet skærpet. Gammel viden bliver opdateret og frisket op og ikke mindst bliver der sat en ramme for refleksion, som er svær at skabe i hverdagen.

Der lægges stor vægt på erfaringsudvekslingen arbejdspladserne imellem. Det er helt klart værdifuldt med alle de mange ideer arbejdspladserne kan give hinanden. Én beskriver holdet som lille (8 deltagere) og nævner netop muligheden på det lille hold for at udveksle erfaringer og nå helt ned i de små detaljer, som kan være afgørende for, at en løsning faktisk bliver god. En anden synes til gengæld, at der var for lidt tid til erfaringsudveksling og i øvrigt, at der ikke havde været nok kød på kursusdag 2. Et forslag her er at gemme noget af oplægget til 2. dag.

For nogle betød kurset også et skulderklap. Det, de allerede havde gjort og tænkt var godt.

Der er flere der nævner vigtigheden af viden om støjbelastning, fysiologien omkring øret og hørelsen og de tankevækkende skader og gener på længere sigt bl.a. fordi støj ikke bare er en risiko for hørelsen, men også og måske ikke mindst for stress og træthed.

Rigtigt mange roser de links, der bliver præsenteret og også Branchevejledningen, "Om natten er der stille", bliver rost. De tre bøger fra Socialministeriet, Undervisningsministeriet, KL m.fl. ("Støj i daginstitutioner", "Støj og uderum" og "Støj og pædagogik") får også positive ord med på vejen. Selve power point-oplægget er også værdifuldt at vende tilbage til.

Et par stykker nævner konsulenttilbuddet som et godt tilbud, som de dog ikke har anvendt.

Flere nævner hjemmeopgaven som en god måde at holde fokus og gøre kurset relevant og konkret. Det er svært at få tid til, men det er også forpligtende og dermed med til at holde fokus i en ellers travl hverdag.

Både en af pædagogerne og nogle af lederne nævner, at det er vigtigt at lederen er engageret og deltagende i kurset og arbejdet. I lighed med at forvaltningen ved at udbyde kurserne sender signaler til arbejdspladsen om, at arbejdsmiljø skal prioriteres, sender lederen signaler til sine medarbejdere om vigtigheden af at sikre et godt arbejdsmiljø.

4. Effekter, resultater og læring

Da deltagerne allerede før kurset har arbejdet mere eller mindre med støj, er det svært at skelne mellem, hvad der er direkte effekter af kurset og ting, de allerede var i gang med. Nogle af de holdninger og den praksis, deltagerne giver udtryk for, er måske allerede grundlagt inden kurset og blot videreudviklet, vækket til live, kvalificeret osv. af kurset.

Jeg vil her nævne de temaer, deltagerne kom ind på i telefoninterviewene.

5. Løbende fokus

Det er nærværende for alle interviewdeltagerne, at støj ikke er noget man bare kan fikse, men at der skal holdes fokus på det løbende. Én kalder det, at man ikke må blive "tonedøv", når medarbejdere klager over træthed og hovedpine p.gr.a. støj. Det er tydeligt, at det er et budskab på kurset, som deltagerne har taget til sig – og måske også var bevidste om i forvejen. Støj er kommet på dagsordenen på P-møder, ved indkøb og placering af legetøj, ombygninger, i organisering af arbejdet, i den pædagogiske tilgang osv. Det fremgår, at deltagerne er klar over, at det er afgørende for støjniveauet og dermed også for det psykiske arbejdsmiljø at holde fokus på støj i hverdagen. En leder nævnte i øvrigt, at det at blive ringet op (nærværende telefoninterview) og opfordret til at fortælle om støjindsatsen, i sig selv var med til at holde fokus og gøre historien om, hvordan arbejdspladsen arbejder med støj, nærværende.

6. Der er noget man kan gøre

Der er en af deltagerne, der kommer ind på, at hun er blevet mere opmærksom på, at der er noget at gøre med den pædagogiske praksis. Det hjælper faktisk at arbejde proaktivt bl.a. med at gennemtænke fordeling af børn, planlægning af aktiviteter. To andre beskriver, at det handler om at gøre noget og ikke bare snakke om det. Det er noget med virkelig at efterleve aftalerne i praksis og tage sig selv i det, når man falder tilbage til gamle vaner. Det er også noget med at støtte hinanden. Når støj er på dagsordenen, kan man lettere holde hinanden fast på de aftaler, man har udviklet i fællesskab. Man kan mere direkte minde hinanden om fx ikke at snakke hen over hovederne på børnene. Fælles diskussioner fører til fælles holdninger, som er et stærkt udgangspunkt for at handle.

En deltager beskriver signalværdien udadtil ved, at der ikke er støj. Hun oplever, at det virker mere professionelt, når folk kommer og der er ro, end hvis der var kaos og larm. Hun pointerer også værdien for de børn, der har vand i mellemøret. De bliver hurtigere trætte og bliver selv urolige, når der er støj.

Alle deltagere kommer ind på effekten af en anerkendende pædagogisk tilgang. Nogle nævner for eksempel, at der er stor effekt i at sige "ja, lige om lidt" frem for "nej ikke nu" til et barn. I det hele taget at undgå at afvise børn og at sørge for at gøre dem interesseret i noget andet frem for at irettesætte dem for det, man ønsker, de skal holde op med. Én gav et eksempel med at gøre børnene opmærksomme på deres adfærd og konsekvenser for støj ved at sige "prøv at lyt...". Ved at bede børnene selv lytte til støjen, bliver de mere bevidste om den.

7. ICDP

To deltagere nævner helt konkret at alle ansatte har været på kursus i ICDP. Begge beskriver, at det har haft en helt afgørende og stor effekt på støjen (og i øvrigt også på ergonomi, siger den ene). Ved at have fokus på relationerne og helt gennemgribende at indføre en bevidst, anerkendende tilgang som en del af det

pædagogiske fundament, skaber man også en tryghed og tillid som ramme for børns udvikling. Denne helhedsorienterede og langsigtede tilgang nedsætter støj og uro markant. Lidt i samme boldgade er der én, der nævner, at de har snakket meget om, hvad deres kerneydelse er og hvad de beslutninger har af betydning for, hvad de skal prioritere. Den diskussion har også haft effekt på støjniveauet, fordi personalet ved, at de først og fremmest skal være nærværende og være til stede, når de er sammen med børnene. Det er også lettere på den baggrund at melde ud til forældre, hvorfor de måske selv må lede efter sutsko eller andre ting, som personalet har valgt at nedprioritere for at sikre nærværet.

8. Akustik

Et sted er der sat nye loftplader op, som har forbedret akustikken væsentligt. "Det blev et helt andet arbejdsklima." Deltageren fortæller, at det nu giver mening at arbejde med alle "de små ting" fx filtdupper, duge, tæpper, puder osv. Før var akustikken skyld i, at det ikke havde effekt, hvor i mod nu, hvor akustikken er i orden, har de små ting fået effekt.

9. Indretning

I fem af de seks interviews kom deltagerne med eksempler på indretningsmæssige ændringer, som havde effekt på støjniveauet. Et af de gennemgående principper er at sørge for små, uforstyrrede rum i rummene og også at bruge legepladsen mere. En af deltagerne beskriver den effekt, det har på dem, der kommer ind i et rum, om der er ro eller ej. Når der er ro vil de, der kommer ind, fornemme atmosfæren og også blive rolige. Én deltager bruger metaforen, at rummet skal være "den 3. pædagog" forstået på den måde, at rummet i sig selv skal vise, hvad rummet er beregnet til og hvordan adfærden skal være.

Ved at kalde legepladsen deres *uderum*, skaber det forståelsen af at legepladsen er en del af institutionens forskellige rum, hvor børnene kan fordele sig. Der arbejdes også med begrebet udeaktiviteter som en bevidst inddragelse af uderummene til pædagogisk aktivitet.

Et sted har de indrettet et rum med glasvægge som en del af stuen. Her samles støjende aktiviteter som fx klodser og Lego-vægtavle. Det giver mulighed for at følge med i, hvad der sker uden at støjen kommer ud på resten af stuen. Et meget godt eksempel på at inddrage støj bevidst i indretningsplanerne er, at institutionen først havde overvejelser om at anskaffe en sandkasse og placere den i gangen, så det kunne være det sted, børnene legede med klodser, men efter en analyse af, hvad det ville betyde for støjniveauet, blev idéen forkastet og erstattet af glasrummet, som fungerer godt.

Én deltager nævner også fordelene ved at have glasdøre mellem stuerne. Det er nemmere at se, hvornår en anden stue har brug for hjælp for eksempel til et barn, som skaber uro på stuen og som kunne have glæde af at indgå i en aktivitet et andet sted i huset. På den måde bevares personalets ressourcer til at være nærværende med det, de er i gang med i stedet for at bruge krudtet på det ene barn, som skaber uro på stuen.

Der beskrives nicher som skabes ved hjælp af rumdelere og indrettes, så det sender tydelige signaler om, hvad det er indrettet til. Et sted er der for eksempel et lille bord kun til puslespil. En anden niche rummer en sofa, hvor man kan sidde og læse eller et arbejdsbord til modellervoks og den slags. Børnenes PC er flyttet til et rum, hvor døren kan lukkes, så aktiviteten ikke forstyrrer hele stuen.

Også reoler og sofaer nævnes som eksempler på, hvad der kan bruges som rumdelere. Hvor forsiden er en aktiv del af én niche bliver bagsiden væggen til en anden niche.

En kommer ind på, at det er vigtigt at legetøj er placeret, så børnene ikke forstyrrer hinandens leg ved at skulle gå ind over for at hente det legetøj, de skal bruge. Det skal være inden for rækkevidde. Det ligger fint i tråd med en indretning, hvor signalerne er klare. Ved anskaffelse af legetøj er det også vigtigt at være opmærksom på, om det larmer. Et sted undgår de helt at indkøbe elektronisk legetøj, som har bip-lyde osv. og de har begrænset legetøjsdage (hvor børnene må tage eget legetøj med) til en gang om måneden.

En deltager kommer ind på belysningen. De ting, hun nævner er, at det har en positiv effekt på støjniveauet at kunne slukke lyset i gangen. At tænde stearinlys har også en god effekt. I institutionen er hele lysanlægget udskiftet med positiv effekt på støjen.

En deltager beskriver, at de har gode erfaringer med et bord, hvor bordpladen er lavet, så den dæmper lydene.

Herudover er der flere, der har gode erfaringer med at udskifte kasser med kurve og at fore de kasser, de endnu ikke har haft råd til at udskifte. Filtdupper under stolene nævnes også flere gange. Et sted har de eksperimenteret med at bruge velcro i stedet for. Det er også effektivt og samtidig billigere og nemt at udskifte.

10. Adfærd og organisering af arbejdet

En række erfaringer går på måden arbejdet tilrettelægges på og måden personalet selv agerer. Der er gode erfaringer med, at de voksne sætter sig ned, og at de dæmper stemmen og hastigheden på bevægelserne. Det har stor effekt at være opmærksom på sin egen adfærd frem for at tysse og råbe, at børnene skal dæmpe sig.

Flere steder har de skærpet praksis omkring, hvornår dørene til stuerne er åbne og lukkede. I en af 0-6-årsinstitutionerne er der åbne døre fra institutionen åbner indtil ca. kl. 8-9, hvorefter dørene lukkes og børnene bliver på stuen. Det er vurderingen, at mange af børnene har brug for "skærmede enheder for at opnå tryghed". Det er således et bevidst valg taget på baggrund af en bevidst analyse af målgruppen. Også andre nævnte det med en fælles, bevidst holdning til, hvornår dørene skal være hhv. åbne og lukkede.

En vuggestue er særligt opmærksom på, at der pr 1. maj hvert år kommer mange nye, små børn, som skal køres ind. Ved at have den opmærksomhed, kan de sørge for ekstra omsorg og tryghed både over for børnene og deres forældre.

I en SFO har de indført frisk luft og motion mellem kl. 13 og 14 før eftermiddagens aktiviteter går i gang.

De har også indført en helt ny overlevering mellem skole og SFO. Før kom børnene selv fra skole til SFO i spredt fægtning og ofte med en del larm til følge. Der opstod "bisværme". Nu går pædagogerne over i klasserne og overtager børnene fra læreren og krydser dem af. Det giver mere ro og overblik og i øvrigt også mulighed for at udveksle information om ting, der er sket i løbet af dagen, aftaler, som forældrene måske er kommet med om morgenen osv.

Der er i SFO'en en øget bevidsthed om at bruge udeområdet og at være mere bevidste om, hvordan børnene fordeles i værkstederne. De er blevet opmærksomme på fordelingen ved små grupper. Børnene spiser i små grupper, og da jeg talte med dem lige før jul, var de ved at overveje, hvordan de kunne afvikle børnejulefrokosten uden at skabe for meget støj.

Herudover er der opmærksomhed på, at skift og overgange ofte giver støj, hvorfor de forsøger at undgå mange skift i løbet af dagen. Netop det med skift og overgange er der flere institutioner, der nævner som uroskabende.

I en børnehave har de indført en ny afleveringsprocedure. Huset er delt i to afdelinger for hhv. de ældste og de yngste. Forældre og børn ankommer nu i en fælles entré med god plads og faciliteter som fx tørreskabe. Her hjælper forældrene børnene overtøjet af og hjemmeskoene på og har på den måde en lille omstillingstid inden børnene kommer ind på stuen. Det er også forældrene, der krydser børnene af. Begge dele betyder, at personalet ikke så ofte bliver forstyrret i den kontakt eller den aktivitet, de er i gang med. På den måde sker der ikke så mange skift og afbrydelser, som skaber uro for de børn, der er ankommet. De nytilkomne børn kan lige så stille glide ind i livet på stue.

Overordnede ræsonnementer og bud på konklusioner

På basis af ovenstående udtalelser fra de seks interviews vil jeg i det følgende bringe mine tolkninger og konklusioner.

Generelt er der stor tilfredshed med kurserne og med Niels Bang Hansen, som betegnes en inspirerende og god formidler.

Deltagerne melder sig til kurset for at få noget konkret viden, de skal bruge til at forbedre dagligdagens støjproblemer eller til at tænke støjhensyn med i konkrete indsatser som fx byggeprojekter. Forventningen ligger på viden om akustik og praktiske ting, man kan gøre for at nedsætte støjbelastningen. Mange siger, at de faktisk ikke oplevede at få særlig meget ny viden, men at når de alligevel var tilfredse med kurset var det den fokus og opmærksomhed, kurset gav anledning til. Kursets titel om at *sætte støj på dagsordenen*, må således betragtes som meget dækkende for det, kursisterne oplever. Kursisterne udtrykker, at nok vidste de i forvejen en del om støj, men de har brug for at blive mindet om det og inspireret til at se på deres praksis og tænke nyt om den.

Der er pt stor interesse for anerkendende pædagogik på daginstitutioner og skoler. Nogle af de deltagende arbejdspladser har haft hele personalet på ICDP-kurser og alle seks interviewpersoner taler med forbløffende ensartethed om det anerkendende relationsarbejde og den enorme betydning, de har opdaget, at det har for at mindske støjen. Det at være nærværende og opmærksomme over for børnenes behov og rationaler – at forstå dem ud fra deres perspektiv, skaber ikke blot mere glade og trygge børn, men har også en stor effekt i forhold til at skabe mere rolige forhold.

Et godt spørgsmål er, om denne anerkendende holdning og praksis i kombination med god akustik (passende lav efterklangstid) udgør den væsentligste cocktail for at skabe gode lydforhold. Noget tyder på, at de øvrige ting vedr. indretning, valg af legetøj, filtdupper under stole osv. får større effekt, hvis akustikken og holdningerne er på plads, end hvis de ikke er. Eller sagt på en anden måde: Akustik og anerkendende praksis har afgørende effekt i sig selv, hvorimod effekten af de andre ting drukner, hvis de ikke understøttes af akustik og anerkendende praksis. Det er et område, der kunne være interessant at samle mere systematisk viden om.

Udover den anerkendende praksis, nævner flere deltagere også det at have en fælles opfattelse af de pædagogiske værdier som afgørende for, hvordan der skal prioriteres og handles. At skabe en arbejdsplads med et godt lydmiljø er således ikke kun noget, man kan gøre hver for sig, men noget man skal være enige om, have en fælles forståelse af og understøtte i fællesskab.

Deltagerne beskriver en række konkrete erfaringer og tiltag, de har på deres arbejdspladser. Udover de gængse med filtdupper under stolene og voksdug på bordene er der mange af dem, der vidner om en analytisk proces for valg af løsning. – En analyse, som indeholder en vurdering af, hvad det er for en pædagogisk situation, man bevidst vil opnå og hvilke pædagogiske rammer, man bevidst ønsker at skabe. Det er ikke blot et spørgsmål om at nedsætte støjen, men om at tage stilling til, hvordan lokaler, uderum, aktiviteter, traditioner osv. skal indgå i planlægningen for at skabe de rette pædagogiske og lydmæssigt hensigtsmæssige rammer. Mange af udsagnene vidner om at pædagogik og støj er tænkt sammen i de valgte ændringer, uanset om det handler om indretningen af garderoben og ændring af afkrydningsproceduren, indretning af nicher med tydelige signaler om, hvad de er beregnet til, indretning af et glasrum til støjende aktiviteter, etablering af glasdøre mellem stuerne, holdninger til, hvornår børnene er hhv samlet eller opdelt eller om dørene er åbne eller lukkede osv.

En del af de løsninger og ændringer, deltagerne fortæller om, er ikke epokegørende nye, men det er positivt at høre, hvor meget de seks deltagere kan berette, at de rent faktisk har omsat og indført på deres arbejdsplads. Det var der også nogle af dem selv, der udtrykte under interviewet. Det blev tydeligt for dem, når de skulle fortælle det til mig.

Det at indsatsen lanceres gennem kommunen/forvaltningen betragtes som et stærkt signal om, at arbejdet med institutioners støjproblemer er noget forvaltningen er opmærksom på og prioriterer højt. Det spiller en rolle, når institutionerne skal tage stilling til, hvordan de skal prioritere deres tid og penge. Ligeledes er en engageret og deltagende institutionsleder også af stor betydning for værdien af arbejdet på den enkelte arbejdsplads.

Lise Bache, januar 2011